

HỢP TÁC QUÂN SỰ NGA - TRUNG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỶ XXI

TS. Đỗ Minh Cao

Viện Nghiên cứu Trung Quốc

Thập niên đầu thế kỷ XXI chứng kiến những thay đổi vượt bậc trong quan hệ Nga - Trung, hai nước láng giềng có diện tích và dân số thuộc hàng đầu lục địa Á - Âu. Hợp tác quân sự là một trong hai trụ cột cơ bản trong quan hệ Nga - Trung hiện nay¹.

Tìm hiểu thực trạng sự hợp tác về quân sự hiện nay giữa hai nước để hiểu rõ mục tiêu và ảnh hưởng của sự hợp tác này trong sự thay đổi phức tạp của tình hình khu vực và thế giới là hai trọng tâm cơ bản được nhấn mạnh trong bài viết.

I. Thực trạng hợp tác quân sự Nga - Trung trong giai đoạn hiện nay

Thập niên đầu thế kỷ 21, quan hệ Nga - Trung nói chung, hợp tác quân sự giữa hai nước nói riêng được nâng lên tầm cao mới². Trong thời gian 8 năm, từ năm 2000 đến năm 2007, lãnh đạo cấp cao hai nước đã có 8 cuộc thăm viếng lẫn nhau³. Trong mỗi cuộc thăm

viếng này luôn có những văn kiện quan trọng về hợp tác quân sự giữa hai nước được ký kết. Đáng chú ý nhất là 3 cuộc viếng thăm của các lãnh tụ Nga và Trung Quốc vào các năm 2000, 2004 và 2005, trong đó đã ký kết những văn bản quan trọng liên quan trực tiếp đến hợp tác quân sự giữa hai nước. Năm 2000, ngay sau khi nhậm chức Tổng thống Liên bang Nga, V. Putin đã có chuyến thăm chính thức Trung Quốc. Trong chuyến thăm này một văn kiện quan trọng là Tuyên bố chung Nga - Trung Quốc về vấn đề quốc phòng chống tên lửa đã được ký kết. Năm 2004 trong chuyến thăm thứ 3 sang Trung Quốc của Tổng thống Nga V. Putin hai nước đã ký kết một văn kiện về phi quân sự hoá vùng biên giới Nga - Trung tổng chiều dài lên tới 4.300km. Năm 2005, trong chuyến thăm Nga của Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào, hai nước đã ký kết một văn kiện quan trọng là Tuyên bố chung Trung- Nga về trật tự thế giới trong thế kỷ 21, trong đó thể hiện quan điểm chung của chính phủ hai nước về những vấn đề quốc tế quan trọng và sự kiên quyết của hai nước chống lại chủ nghĩa khủng bố quốc tế, chủ nghĩa ly khai và tôn giáo cực đoan. Đây là những văn kiện mang ý nghĩa pháp lý quan trọng thúc đẩy sự hợp

¹ Đỗ Minh Cao. *Nga - Trung: Đối tác chiến lược trên tầm cao mới*. Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, 2006, số 9 (75).

² Như trên.

³ Tháng 6/2000 Tổng thống Nga V. Putin thăm Trung Quốc; tháng 7/2001 Chủ tịch Trung Quốc Giang Trạch Dân thăm Nga; tháng 2/2002 Tổng thống Nga V. Putin thăm Trung Quốc; tháng 5/2003 Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào thăm Nga; tháng 10/2004 Tổng thống Nga V. Putin thăm Trung Quốc; cuối tháng 6 đầu tháng 7/2005 Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào thăm Nga; tháng 3/2006 Tổng thống Nga V. Putin thăm Trung Quốc; tháng 3/2007 Chủ tịch Trung

tác quân sự hai nước góp phần tăng cường quan hệ chung Nga - Trung.

Trên thực tế Nga và Trung Quốc đã có những quan hệ quân sự ngay từ khi nước Nga còn là một nước cộng hoà trong Liên Xô cũ trước đây. Năm 1960, Học viện quân sự 2 của Trung Quốc thực hiện “Chương trình 604” phát triển tên lửa phòng thủ không gian từ tên lửa phòng không SAM, là một trong những vũ khí của Liên Xô trang bị cho Trung Quốc trong khuôn khổ hợp tác giữa hai nước. Chương trình bị gián đoạn vào năm 1980 nhưng được tiếp tục vào những năm cuối 1980 cho đến sau này theo tên gọi khác là “Chương trình 863”⁴. Chương trình này đã có đóng góp lớn vào việc hiện đại hoá trang thiết bị và vũ khí quân sự hiện đại của Trung Quốc.

Những hoạt động trong khuôn khổ hợp tác quân sự giữa nước Nga và Trung Quốc thực sự sôi động vào thập niên đầu thế kỷ 21. Chúng được thể hiện cụ thể dưới những hình thức sau:

a) Tăng cường trao đổi các đoàn quân sự; b) Quân Giải phóng Nhân dân Trung Quốc tham gia soạn thảo và ký kết các hiệp ước quân sự. Thí dụ tham gia trong SCO; c) Tàu chiến thăm viếng các hải cảng; d) Đại diện quân sự tham gia vào các cuộc đàm phán về các vấn đề quân sự ở cấp song phương và đa phương...

Đặc biệt những năm gần đây Quân Giải phóng nhân dân Trung Quốc tăng cường các

hình thức hợp tác quân sự với Nga, trong đó nổi bật hơn cả là một số hoạt động quan trọng như: 1) Trao đổi và chuyển giao một số công nghệ quân sự tiên tiến; 2) Trung Quốc tăng cường mạnh mẽ các cuộc tập trận chung với Nga và một số nước Trung Á, trước đây là nước cộng hoà thuộc Liên Xô cũ và hiện nay là thành viên của SCO, trong đó Trung Quốc và Nga là hai nước lớn có vai trò tích cực và quan trọng.

1. Tăng cường mua bán vũ khí và trao đổi công nghệ quân sự

Trong điều kiện bất lợi khi Trung Quốc bị EU và các nước phương Tây cấm vận vũ khí, mặt khác nước này lại rất cần những trang thiết bị quân sự hiện đại để hiện đại hoá quân đội của mình thì việc hướng tới Nga và trước đây là Liên Xô cũ để mua bán trang thiết bị và vũ khí hiện đại là một hướng ưu tiên của Chính phủ Trung Quốc và Quân giải phóng nhân dân Trung Quốc. Nga là một trong những nước sản xuất và xuất khẩu vũ khí lớn trên thế giới. Vũ khí và trang thiết bị quân sự của Nga cũng thuộc hàng tiên tiến trên thế giới.

Trong các hạng mục vũ khí và trang thiết bị quân sự Nga bán và chuyển giao công nghệ cho Trung Quốc có đủ đại diện của các loại, từ vũ khí dùng cho chiến tranh hiện đại trong tương lai cho đến những vũ khí thông dụng dùng trong các cuộc chiến thông thường.

Báo cáo của Bộ Quốc phòng Mỹ năm 2002 tiết lộ: “Bắc Kinh có thể đã trang bị

⁴ <http://www.tuoitreonline>, ngày 28/01/2007.

laser năng lượng cao có thể sử dụng trong phát triển các vũ khí chống vệ tinh (ASAT) trong tương lai”⁵. Theo báo cáo này, công nghệ laser này do Viện Vật lý kỹ thuật của Nga (RFNC-VNIITF) phát triển. Tháng 3 năm 2003 Bộ Năng lượng nguyên tử Nga và Viện Vật lý chế tạo của Trung Quốc ở Bắc Kinh đã ký một hiệp định tăng cường hợp tác song phương về nghiên cứu laser⁶. Trung Quốc còn được Nga cung cấp công nghệ vũ khí sóng tần radio (Radio Frequency Weapons), vũ khí phóng điện từ trường (Electro Magnetic Pulse, EMP) và khí vi sóng năng lượng cao (High Power Microwave, HPM), là những vũ khí cơ bản trong tương lai, hiệu quả trong cuộc chiến thông tin. Nga còn cung cấp ít nhất là một loại vũ khí thermobaric có thể phá huỷ mục tiêu bằng việc tạo ra nhiệt và áp suất lớn. Ngoài ra còn có các loại thuốc nổ khí nhiên liệu fuel-air (FAEs) có thể dùng cho ngư lôi, máy bay tạo đám mây nhiên liệu được nguyên tử hoá, sau đó được đốt cháy tạo nhiệt và áp suất lớn tiêu diệt đối phương. Hiện hai nước đang chế tạo loại vũ khí thermobaric SHMEL (Bumblebee)⁷ có thể vác vai nhưng công dụng cực lớn.

Tài liệu của nước ngoài, của Nga và của Trung Quốc cho thấy Trung Quốc đã và đang mua sắm những vũ khí quan trọng khác của Nga như công nghệ vũ trụ, từ đó Trung Quốc đã có thể có được những tàu vũ trụ kiểu

“Thần Châu 6” của mình mà các chuyên gia cho rằng gần giống với tàu Liên hợp của Nga.⁸

Các loại máy bay như Su-27, Su-30, vận tải quân sự IL-76TD và máy bay tiếp nhiên liệu trên không... của Nga bán cho Trung Quốc không chỉ là những vũ khí tăng cường tiềm lực quân sự của Trung Quốc mà còn là các mẫu quan trọng, từ đó Trung Quốc phát triển thành những máy bay riêng của mình. Thí dụ Jian-10, Jian-11. Jian-10 được đánh giá tốt hơn SU-27, nhưng kém hơn SU 30⁹ các loại tàu ngầm, tên lửa SA-10, SA-20, S-300 PMU2 v.v... Trung Quốc mua vũ khí của Nga không chỉ tăng cường hiện đại hoá Quân Giải phóng nhân dân Trung Quốc mà còn là điểm tựa công nghệ để nước này phát triển tích cực nền công nghiệp quốc phòng ngày càng trở nên hiện đại hơn, đáp ứng được mục tiêu xây dựng một quân đội hùng mạnh trong tương lai.

Trung Quốc luôn là đối tác mua vũ khí và trang thiết bị quân sự lớn nhất của Nga. Tình hình này đã diễn ra được nhiều năm và kéo dài đến hiện nay. Theo số liệu năm 2005, 45% mặt hàng quân sự của Nga được bán cho Trung Quốc, trong khi đó Ấn Độ là bạn hàng thứ 2 mua 35%, Yemen và Hy Lạp - 2%, Ethiopia và Angieri - 1,4% và các nước khác là 5,2%.¹⁰ Nhiều hợp đồng quân sự giá trị hàng tỷ đô la được ký kết giữa Nga và

⁵ Vũ khí công nghệ cao của Trung Quốc.
<http://www.uscc.gov>.

⁶ Như trên.

⁷ Như trên.

⁸ Nga sẽ không chuyển giao công nghệ vũ trụ cho Trung Quốc. <http://www.vnexpress>, ngày 27/12/2006.

⁹ <http://www.globalsecurity.org>.

¹⁰ <http://www.vnn.vn>, ngày 22/9/2005.

Trung Quốc trong những năm 2004, 2005, 2006 và 2007¹¹.

2. *Đẩy mạnh hoạt động tập trận chung*

Lịch sử hợp tác quân sự Nga-Trung như đề cập ở phần trên xuất phát từ khi Nga còn là một nước cộng hoà thuộc Liên Xô cũ. Vào những năm 1950, thế giới từng chứng kiến cảnh các phi công chiến đấu người Nga bay cùng với các phi công Trung Quốc trong những đợt diễn tập quân sự do hai nước tổ chức nhằm chống lại phi công Mỹ trong cuộc chiến tại Triều Tiên. Do điều kiện lịch sử, những cuộc diễn tập như trên không được tổ chức cho mãi tới sau này khi Nga tách khỏi Liên bang Xô viết cũ, trở thành một nước độc lập.

Trong khuôn khổ SCO, Trung Quốc từng có các cuộc tập trận với một số nước cộng hoà thuộc Liên Xô cũ như: các cuộc diễn tập quân sự chống khủng bố chung vào năm 2002 giữa Trung Quốc và Curoguxtan, cuộc diễn tập chống khủng bố mùa thu năm 2003 và cuộc diễn tập “Thiên Sơn 1” và “Thiên Sơn 2” vào năm 2006 cùng với Cadăcxtan và cuộc diễn tập ‘Phối hợp hành động 2006’ với Tadghikixtan.

Riêng với nước Nga, hoạt động hợp tác quân sự và tập trận chung được Trung Quốc quan tâm đặc biệt. Dư luận quốc tế, các nhà nghiên cứu quân sự hai nước Trung Quốc và Nga đánh giá rất cao cuộc tập trận chung giữa hai nước mang tên “Sứ mạng hoà bình

2005” diễn ra trong vòng 10 ngày từ 15 đến 25 tháng 8 năm 2005 tại một địa điểm gần bán đảo Sơn Đông, Trung Quốc. Tham gia cuộc tập trận quân sự này có nhiều lực lượng quân sự của hai nước Nga và Trung Quốc và cuộc tập trận diễn ra trên cả 3 vùng không gian là trên không, trên đất liền và trên biển. Nga cử 3 tàu chiến tham gia, còn Trung Quốc động viên tới 26 máy bay chiến đấu, 40 máy bay trực thăng, 4 khu trục hạm chống tàu ngầm, 6 tàu đổ bộ, 2 tàu ngầm, 2 tàu cảnh bị. Về nhân sự Nga huy động 1.800 quân nhân, Trung Quốc - 7.000 quân nhân.¹²

Năm 2006, trong khuôn khổ “Năm nước Nga tại Trung Quốc”, đã có nhiều hoạt động giao lưu quân sự giữa lực lượng vũ trang hai nước. Các hoạt động này được tăng cường trong năm 2007 trong khuôn khổ “Năm Trung Quốc tại Nga”. Có 8 hoạt động lớn trong lĩnh vực quân sự giữa hai nước, nổi bật nhất chính là cuộc tập trận chung Trung Quốc và Nga cùng với 4 nước còn lại trong SCO là Cadăcxtan, Curoguxtan, Tadghikixtan và Uzobekixtan. Cuộc diễn tập quân sự chống khủng bố “Sứ mạng hoà bình-2007” đã diễn ra vào các ngày 9-17/8 tại Urumchi (Trung Quốc) và Cheliabinsk (Nga). Tham gia cuộc diễn tập, về phía Trung Quốc sẽ có 1.600 quân nhân. “Sứ mạng hoà bình-2007” sẽ là cuộc diễn tập quân sự chung quy mô lớn nhất trong khuôn khổ SCO và là cuộc chuyển quân lớn nhất lần đầu tiên đối với các lực lượng vũ trang Trung

¹¹ <http://www.vnn.vn>, ngày 10/10/2006; ngày 27/12/2006; <http://vnexpress>, ngày 26/3/2007; *Hài lòng về hợp tác quân sự*, TTXVN, ngày 15/05/2004.

¹² <http://www.vnexpress> ngày 22/8/2005.

Quốc. Cuộc diễn tập lần này chỉ diễn ra trên đất liền và trên không.

Đánh giá chung về tình trạng hợp tác quân sự hiện nay giữa Nga và Trung Quốc, các nhà lãnh đạo cấp cao, các chuyên gia quân sự và dư luận hai nước đều cho rằng sự hợp tác này đã trở thành đối tác và ngày nay đã được đẩy lên tầm chiến lược, toàn diện và được nâng lên tầm cao mới¹³.

II. Hợp tác quân sự Nga-Trung đối với tình hình khu vực và thế giới

Quan hệ Nga-Trung nói chung và hợp tác hai nước trong lĩnh vực quân sự nói riêng có những biến đổi quan trọng trong thập niên đầu thế kỷ 21. Sau sự kiện 11/9/2001, tình hình an ninh thế giới nói chung và trong từng khu vực nói riêng buộc nhiều nước phải thay đổi chiến lược và sách lược an ninh của mình. Trên phần lãnh thổ lục địa Á-Âu, nơi hiện diện 2 nước láng giềng lớn là Nga và Trung Quốc, tình hình an ninh cũng khá phức tạp. Lợi dụng chiêu bài chống khủng bố, một số thế lực phương Tây, nhất là Mỹ đã làm cho không gian hậu Xô viết tại vùng Trung Á thuộc Liên Xô cũ bất ổn. Một làn sóng phản đối chính quyền tại một số nước cộng hoà vùng Trung Á thuộc Liên Xô cũ diễn ra mạnh mẽ trong cái gọi là những cuộc “cách mạng màu”, làm vùng biên giới giữa các nước này với Nga và Trung Quốc trở nên mất an toàn, đe dọa nền an ninh không chỉ của các nước cộng hoà Trung Á khác mà cả

nền an ninh của chính nước Nga và Trung Quốc.

Trong khuôn khổ Tổ chức Thượng Hải mà Nga và Trung Quốc là hai nước có vai trò trọng yếu, hai nước đã tăng cường hoạt động trong lĩnh vực quân sự nhằm ngăn chặn kịp thời chủ nghĩa khủng bố bùng phát tại khu vực nhạy cảm này, đảm bảo nền an ninh chung trên thế giới. Những cuộc tập trận chung của Trung Quốc với các nước Curoguxtan, Cadăxtan, Tadghikixtan, của Trung Quốc với Nga là những thông điệp quan trọng thể hiện quan điểm, thái độ của hai nước trước chủ nghĩa khủng bố và những thế lực phương Tây lợi dụng chiêu bài chống khủng bố làm mất an ninh tại khu vực này.

Trên thực tế sự xích lại gần nhau hơn giữa Nga và Trung Quốc và sự hợp tác về quân sự Nga- Trung đã có ảnh hưởng nhất định đến tình hình khu vực. Được sự hậu thuẫn của Nga và Trung Quốc trong khuôn khổ SCO, tháng 6/2005 Udobekixtan từ chối không cho Mỹ sử dụng căn cứ quân sự của họ tại Karshi-Khanabad vào bất cứ mục đích gì ngoài việc hỗ trợ cho các chiến dịch tại Afghanistan, sau đó dứt khoát từ chối Mỹ nói rằng Mỹ đã hết thời hạn đặt căn cứ quân sự trên lãnh thổ Udobekixtan. Ngoài ra, Grudia cũng đòi Mỹ chấm dứt sự hiện diện của họ trên lãnh thổ Grudia¹⁴.

Như vậy, Nga và Trung Quốc bước đầu đã đạt được những kết quả quan trọng trong việc thực hiện mục tiêu chiến lược khu vực

¹³Hài lòng về hợp tác quân sự, TTXVN, ngày 19/05/2004; Sergei Blagov. *Nga và Trung Quốc tăng cường hợp tác quân sự*. RFA, ngày 10/09/2005.

¹⁴ Nga - Trung Quốc viết dài câu chuyện tình yêu. <http://www.vnexpress>, ngày 23/3/2006.

và toàn cầu của mình. Tháng 7/2005, Trung Quốc và Nga ra tuyên bố chung về trật tự thế giới mới, không muốn Mỹ can thiệp sâu vào vùng Trung Á, nơi cả hai nước Nga, Trung cùng có quyền lợi chiến lược, phản đối các quốc gia âm mưu chiếm "thế độc quyền trong các vấn đề quốc tế" và "áp đặt mô hình phát triển xã hội lên nước khác"¹⁵.

Sự xích lại gần nhau Nga - Trung trong giai đoạn hiện tại đã làm thay đổi cán cân địa chính trị tại khu vực Âu - Á. "Một liên minh đang được hình thành ở ngay tâm điểm Âu - Á. Nó bao gồm hai nhân tố chính là Trung Quốc và Nga- cả hai đều bước vào thế kỷ XXI với tư cách là hai đối tác chiến lược. Tổ chức Hợp tác Thượng Hải là cơ hội chính trị duy nhất và là mô hình mới về sự hội nhập địa chính trị"¹⁶.

Những cuộc tập trận quân sự chung Nga - Trung Quốc đã diễn ra vào tháng 8/2005 và diễn ra vào tháng 8/2007 cho thấy quyết tâm của hai nước tăng cường vị thế của mình bằng cách củng cố sức mạnh thực sự trên lục địa Âu - Á, mà phương Tây có thể cảm nhận được đây thực sự là đối trọng với họ¹⁷.

¹⁵ Đỗ Minh Cao, *Trung - Nga: Đối tác chiến lược trên tâm cao mới*. Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, số 9(75)/2006.

¹⁶ *Phương Tây nghĩ gì về cuộc tập trận Nga-Trung?* <http://www.vnn.vn>, ngày 19/8/2005.

¹⁷ TTXVN, *Tin Tham khảo thế giới*, ngày 4/8/2005; Xem thêm: Đỗ Minh Cao. *Năm 2005: Bước chuyển chiến lược về quân sự và an ninh của Trung Quốc*. Bài tại Hội thảo: "Trung Quốc năm 2005 và triển vọng năm 2006". Tháng 4/2006. *Asia Times*. *Hai trụ cột trong quan hệ đối tác chiến lược Nga-Trung*. <http://www.vnn.vn>, ngày 23/3/2006.

Nga và Trung Quốc chủ trương một thế giới đa cực, không chấp nhận một thế giới đơn cực, không một nước nào có thể áp đặt lối sống và văn hoá của mình lên một dân tộc khác. Hợp tác quân sự chặt chẽ Nga- Trung trong bối cảnh quan hệ đối tác hai nước trên tầm cao mới không chỉ có ý nghĩa bảo vệ an ninh, đảm bảo ổn định, thịnh vượng trên 3/5 lãnh thổ châu lục Á - Âu, dân số chiếm 1/4 dân số toàn châu lục mà "... việc đảm bảo ổn định và thịnh vượng tại vùng này có ý nghĩa quan trọng đối với hoà bình và ổn định toàn thế giới"¹⁸.

Cần nhắc lại rằng quan điểm này của Pen Guanjian thuộc Học viện Quân sự Trung Quốc chính là sự nhắc lại quan điểm chung của các nhà lãnh đạo cấp cao hai nước Nga và Trung Quốc đã từng chứng tỏ trước dư luận quốc tế trước đây.

Ngoại trưởng Trung Quốc Lý Triệu Tinh khẳng định: "Quan hệ Trung - Nga không mang tính liên minh và đối đầu, không nhằm chống lại các nước thứ ba"¹⁹. Còn Tân Hoa xã của Trung Quốc thì nhận định: "Những thập niên gần đây quan hệ đối tác hợp tác chiến lược Trung- Nga đã trở nên có chất lượng hơn" và "Việc củng cố mối hợp tác chiến lược quan hệ đối tác Trung- Nga không chỉ đáp ứng những quyền lợi cơ bản của nhân dân hai nước mà còn tạo điều kiện thuận lợi đảm bảo sự ổn định, hoà bình và thịnh vượng

¹⁸ Tân Hoa xã. <http://www.xinhuanet.com>, ngày 13/07/2007 (tiếng Nga).

¹⁹ Tân Hoa xã. <http://www.xinhuanet.com>, ngày 1/3/2006 (tiếng Nga).

trong khu vực và trên toàn thế giới nói chung²⁰.

Hiện nay, cùng với Ấn Độ, vừa là đối tác quân sự quan trọng của Nga, vừa là đối tác quan trọng khác của Trung Quốc, hợp tác chiến lược Nga-Trung trong giai đoạn hiện tại trên thực tế được mở rộng không gian, tăng cường sức mạnh làm cho khu vực địa - chính trị Á - Âu thêm chất lượng trong cái gọi là tam giác Nga - Trung - Ấn. Điều này giúp thế giới cân bằng hơn về sức mạnh địa - chính trị về tất cả các lĩnh vực chính trị, quân sự và ngoại giao. Nga và Trung Quốc càng có điều kiện hơn thể hiện những quan điểm của mình trên trường quốc tế, trong đó có các diễn đàn quan trọng giải quyết nhiều vấn đề thời sự mang tính toàn cầu.

Tổng thống Nga V. Putin từng khẳng định mối quan hệ hợp tác chiến lược Trung-Nga sẽ được củng cố hơn nữa. "Nga và Trung Quốc là những nước kiên quyết theo đuổi việc xây dựng một hệ thống quan hệ quốc tế dân chủ dựa trên mọi sự bình đẳng đối với tất cả những nước "lớn" cũng như các nước "nhỏ". "Tôi tin tưởng rằng vai trò của nước Nga và Trung Quốc trong chính sách toàn cầu, sự đòi hỏi quan điểm xây dựng đáp ứng nguyện vọng của toàn bộ cộng đồng thế giới của chúng ta sẽ ngày một nâng cao, và những người có cùng quan điểm với chúng ta ngày càng có nhiều hơn"²¹

Kết luận

Hợp tác quân sự Nga- Trung đầu thế kỷ 21 ngày càng thêm chặt chẽ và có hiệu quả. Sự hợp tác này giúp hai nước tăng cường khả năng quốc phòng của mình, đồng thời trong khuôn khổ SCO, sự hợp tác này trong xu thế phát triển mối quan hệ đối tác chiến lược Trung - Nga ngày càng tốt đẹp sẽ là một trong những nhân tố quan trọng giúp làm ổn định và tăng cường bầu không khí hoà bình, hữu nghị và thịnh vượng trong khu vực và trên toàn thế giới.

Các nhà khoa học và chuyên gia quân sự hai nước dự báo sự hợp tác này vẫn còn tiếp diễn trong những thập niên tới²².

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Một số tài liệu của Phòng Văn hoá, Đại sứ quán Nga tại Hà Nội.
2. Tạp chí Nghiên cứu Trung Quốc, các số năm 2005, 2006, 2007.
3. Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, các số năm 2005.
4. Tạp chí Nghiên cứu Nhật Bản và Đông Bắc Á, các số năm 2005.
5. Tài liệu của Thông tấn xã Việt Nam các năm 2005, 2006, 2007.
6. Các websites: <http://www.vnn.vn>; [vnexpress](http://vnexpress.com); [vna](http://vna.com); [vov](http://vov.com); [vtv](http://vtv.com); xinhuanet.com (tiếng Nga)...
7. Một số báo hàng ngày của Việt Nam và Nga (tiếng Nga).
8. Kuzyk B.N. Titarenko M.L. *Trung Quốc-Nga 2050: Chiến lược cùng phát triển*. M., 2006 (Tiếng Nga)
9. Cộng hoà nhân dân Trung Hoa 2004-2005: chính trị, kinh tế, văn hoá. M., 2005 (Tiếng Nga).

²⁰ Tân Hoa xã. <http://www.xinhuanet.com>, ngày 23/3/2006 (tiếng Nga).

²¹ Tân Hoa xã. <http://www.xinhuanet.com>, ngày 20/3/2006 (tiếng Nga).

²² Kuzyk B.N. Titarenko M.L. *Trung Quốc - Nga 2050: Chiến lược cùng phát triển*. M., 2006 (Tiếng Nga).